

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

„Elfogyott a pálinkám. Adna egy üveggel?” – Tarr Béla kiállítása Amszterdamban

[Review of "Till the End of the World," Béla Tarr's exhibition in the Eye Film Museum, Amsterdam, 2017]

Deim, R.

Publication date

2017

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Deim, R. (2017). „Elfogyott a pálinkám. Adna egy üveggel?” – Tarr Béla kiállítása Amszterdamban: [Review of "Till the End of the World," Béla Tarr's exhibition in the Eye Film Museum, Amsterdam, 2017]. Web publication or website, artPortal.
<http://artportal.hu/magazin/nemzetkozi/elfogyott-a-palinkam-adna-egy-uveggel-tarr-bela-kiallitasa-amszterdamban>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

„Elfogyott a pálinkám. Adna egy üveggel?” – Tarr Béla kiállítása Amszterdamban

Deim Réka • 2017. 02. 24. | Olvasási idő: 10 perc

fotó **kiállítás** **kortárs művészet**

Nagyszabású Tarr Béla-kiállítás látható Hollandia legkomolyabb filmes múzeumában. A kedvéért a pályáját A torinói ló után lezáró magyar filmrendező egy rövidfilmet is leforgatott. Ott jártunk.

Béla Tarr – Till the End of the World
EYE, Amszterdam. 2017. május 7-ig

Tarr Béla-kiállítást rendezett a rangos holland filmmúzeum, az EYE Film Museum, amely az Európát (is) érintő menekültválság apropóján, most először tárja a rendező életművét a nemzetközi közönség elé.

Kárhozat (1988). Fotó: Tarr Béla jóvoltából

Az EYE, Hollandia első és egyetlen filmmúzeuma, 2012-ben nyitotta meg kapuit az Amszterdam történelmi belvárosát északról határoló IJ folyó partján. A város legdinamikusabban fejlődő kerületének ikonikus épülete négy mozitermet, egy állandó kiállítást és egy reprezentatív kiállítóteret foglal magába, valamint itt őrzik az 1946-ban alapított történelmi filmarchívum folyamatosan bővülő gyűjteményét is.

Az EYE missziója elsősorban a holland filmek megismertetése, archiválása és restaurálása, valamint a nemzetközi filmtörténet remekeinek bemutatása a nagyközönség számára. Az állandó filmtechnika-történelmi kiállítás mellett látványos időszakos bemutatókon prezentálja a gyűjtemény anyagát, neves videóművészek alkotásait, illetve kimagasló rendezők és operatőrök életművét. Az elmúlt években olyan mesterek munkái voltak láthatók, mint Stanley Kubrick, Federico Fellini, Michelangelo Antonioni, vagy Robby Müller. A filmművészet legnagyobbjainak sorában most Tarr Béla neve a következő.

EYE Film Museum, Amsterdam. Fotó: Ralph Richter / EYE

A Tarr-kiállítás egy rendhagyó életmű-bemutató, amely egyben állásfoglalás és felszólítás is. A korábbi, egy-egy rendező munkásságára koncentráló tárlatok az emblemikus jeleneteken kívül gazdag archív anyagokkal, fotókkal, plakátokkal és korabeli díszletekkel illusztrálták az életművet, bepillantást engedve a forgatások körülményibe, a rendezők munkamódszerébe, az adott korszak vizuális kultúrájába. Itt azonban nem ez történik. Nem a múlt megismerése, hanem a jelen megértése a cél.

A látogató – azon kívül, hogy egy általános képet kap a rendező legfontosabb munkáiról, stílusáról és visszatérő toposzairól – elkerülhetetlenül önvizsgálatra kényszerül, ahogy szemtől szemben áll Tarr szereplőivel a menekültválság kontextusába helyezett kiállítás sötét termeiben. A kiállítás társkurátora maga Tarr Béla, aki egy külön erre az alkalomra készített rövidfilmmel egészítette ki a már lezártnak tekintett életművét – annak ellenére, hogy a 2011-ben bemutatott *A torinói ló* után bejelentette, nem rendez többet.

Az első helyiségbe lépve a senki földjén találjuk magunkat. A drótkerítéssel körülvevett határt imitáló installáció és a rendező által válogatott, menekülteket ábrázoló fotók és híradó részletek az első pillanattól kijelölik a kiállítás kiindulási pontját. Megviselt arcok és embertelen körülmények képei vetítik előre az életművet végigkísérő motívumot: a lesújtó emberi valósággal szembeni tehetetlenség és az emberi méltóság paradoxonát. A következő teremben lépünk be Tarr világába. Az utolsó filmjéből, *A torinói lóból* megidézett kiszáradt fa látványa fogad, amelynek drámai hangulatú árnyéka beteríti az egyik falat, míg a hangos szélgépekből erős szél fújja a száraz faleveleket. Innen indul a lélektani utazás Tarr meghatározó filmjein keresztül a legújabb, 2016-os alkotásig. A termekben kivetített jelenetek nem a kronologikus rendezési elvet követik, hanem nyolc, különböző témákat körüljáró fejezetben kalauzolnak végig a kiállítás gondolatmenetén.

Kiállítási enteriőr A torinói ló (2011) című film egyik vizuális elemével. Fotó: Eye Film Museum, Studio Hans Wilschut

Az *Ablakok* című teremben négy jelenet zárja körül a látogatót. Először a Tarr Béla és Krasznahorkai László együttműködésében elsőként megvalósult és azonnal nemzetközi sikert kivívó filmből, a *Kárhozatból* (1988) nézhetünk végig két részletet. Az esőben némán álló szereplők tablószerű, statikus képsora mellett a bányaváros sáros csempéjű szórakozóhelyén kényszeredett körtáncot járó tömeg szinte állóképpé fagyó jelenete idézi meg a filmek sivár, fullasztó atmoszféráját. A lesújtó monotonitás Víg Mihály jellegzetesen melankolikus, harmonika alapú dallamai hatására még inkább átjárja az embert. A harmadik falon a *Prológus* (2004) című rövidfilm egyetlen hosszú snittje látható, amelynek az ételosztásra közönyös arccal várakozó karakterei óhatatlanul az első terem menekültjeire emlékeztetnek. A rövidfilm a *Visions of Europe* projekt keretein belül készült, amely neves rendezőket kért fel, hogy fogalmazzák meg Európa jövőjéről alkotott víziójukat öt percben. A borúlátó állásfoglalás után a *Werkmeister harmóniák* (2000) azon részlete fűzi tovább a gondolat fonalát, amelyben az ok nélkül dühös tömeg némán vonul, hogy elpusztítson minden fellelhető értéket a faluban. A marginalizált, kilátástalan élethelyzetbe kényszerülő tömegek szomorú képei a magyar valóság és a filmek értelmezési tartományán túlmutatva egy globális mértékű erkölcsi krízisre is reflektálnak.

Werckmeister harmóniák (2000). Fotó Tarr Béla jóvoltából

A következő terem témája a jövőbe vetett remény egyetemes szimbóluma, a *Gyermek*. Belépve a *Sátántangó* (1994) magára hagyott kislányát, Estikét (Bók Erika) találjuk magunkkal szemben, amint halott macskáját cipelve gyalogol a földúton. Közben a *Werkmeister harmóniák* lepusztult falujában felnövő gyermekek agresszív, kellemetlen zajongása hallatszik az átellenes oldalról. A harmadik jelenet, a kiállítás egyetlen színes filmrészlete, *Az utolsó hajóból* (1990) származik. Itt a gyermek a kiüresedett Budapest egyik aluljárójában buborékot fúj egy olajtócsába.

A termekben semmi magyarázó szöveg nincs, és a kiválogatott jelenetek szereplői sem bőbeszédűek. A nézőnek nem interpretálnia kell a látottakat, hanem egyenesen szembe kell néznie a szomorú arcokkal, a valósággal, Tarr valóságával.

„Elfogyott a pálinkám. Adna egy üveggel?” – indul *A torinói ló* emlékezetes monológja a *Konyha* című helyiségben, ahol az eredeti díszletet képező asztalhoz ülve követhetjük Bernhard (Kormos Mihály) súlyos mondatait. A kiállításon most először hallunk emberi szót. A kinti apokaliptikus viharból érkező szomszéd a pusztulás folyamatát beszéli el, amelyért maga az ember a felelős. „Mert itt nem valami Isteni ítélet forog fenn, az úgy nevezett, ártatlan emberi segédlettel, éppen hogy pont fordított a dolog. Az embernek a saját ítéletéről van szó. Mégpedig a saját ítéletéről és pedig saját maga felett.”

Kiállítási enteriőr a Werckmeister harmóniák (2000) című film jelenetével. Fotó: Deim Réka

A *Nyitányok* terme négy nyitójelenetet helyez egymás mellé, amelyek több ponton kapcsolódnak egymáshoz. Tarr értelmezésében ez négy módja az örökkévalóság szemlélésének. De vajon mit értsünk „örökkévalóság” alatt? A *torinói ló* kocsihajtó jelenetét, a *Sátántangó* lepusztult gazdaságának sáros udvarán vonuló teheneket, a *Kárhózat* „csilletáncát” vagy *A londoni férfi* (2007) kezdő képsorát nézve nem feltétlenül a vallásos konnotáció lehet az összefüggések kulcsa. És ide tartozik a sokak által a filmtörténet egyik legszebb jelenetének tartott *Napfogyatkozás a Werkmeister harmóniákból*, amely egy külön kisteremben kapott helyet.

A Valuska (Lars Rudolph) által vezényelt kozmikus tánc jelenetében az ittas vendégek, a falu bolondja, a Nap, a bolygók és a napfogyatkozás pillanatában beúszó zongorahangok talán mind az örökkévalóság definíciójának fragmentumai. Ahogyan a monoton történések, a stagnálás, így az emberi sorsal együtt járó, közönnyé szilárdult tehetetlenség képi megformálásai is a többi falon. Bár a valóság bemutatásának igénye Tarrnál mindig felülírja a film médiumának formanyelvét, az mégis esszenciális fontosságú eszköz a nézővel való kommunikációban, különösen a nyitójelenetek esetében. A tökéletesen megkomponált képsorok az első pillanattól meghatározzák a film terét és idejét, behúznak a történet világába és tempójába. Így a néző tudja, mire vállalkozik és ha nem áll készen az effajta aktivitásra, már az elején eldöntheti, hogy végignézi-e a filmet – jegyzi meg szarkasztikusan Tarr egy interjújában. (Howard Feinstein interjúja Tarr Bélával. „Regis Dialogue,” Walker Art Center, 2007.)

Kiállítási enteriőr a Muhammed (2016) című film jelenetével. Fotó: Deim Réka

Az utolsó terem tematikailag visszacsatol a kiállítás elejéhez és újra egyértelművé teszi az életmű-bemutató aktualitását a menekültek máig megoldásra váró helyzete kapcsán. A *Muhammed* (2016) című tízperces rövidfilm egyetlen vágás csupán: egy mindenki számára ismerős, aluljáróban harmonikázó kisfiúra közelít lassan a kamera addig, amíg mindössze a gyermek arca látszik és végül a magányos harmonikaszó egy zenekar és kórus által előadott oratóriummá változik át. A videó – mint ahogy a kiállítás egésze is – szavak nélkül, kíméletlen őszinteséggel szembesít a valósággal.

A megidézett képsorok talán emlékeztetik a múzeum közönségét, hogy létezik egy párhuzamos világ, a társadalom peremére szorult, kilátástalan életkörülmények előtt menekülni próbáló, tehetetlen tömegek valósága, amelyben az emberi aktivitás okainak és céljainak firtatása jelentéktelenné válik a kiszolgáltatottság és a pusztulás súlya alatt. Ezen a kietlen lélektani tájon pusztán a túlélésért való napi küzdelem marad – a szélben, esőben, névtelen falvakban, pusztuló vidékeken, aluljárókban és menekülttáborokban.

Sátántangó (1994). Fotó Tarr Béla jóvoltából

A migrációs válság európai szintű ignorálásának problémája, amelyből Magyarország is kivette a részét, visszatér a kiállítást záró falon. A kijáratnál olvasható Tarr keserű hangvételű, 2016-ban írt levele, amelyben felszólít, hogy „minden vallás helyett” a „magunk emberségéért” szolidaritást kell gyakorolnunk a menekültekkel szemben, mert „még akkor is felelőségünk van mindenben, ha nem vettünk részt aktívan semmiben. MERT HAGYTUK, HOGY ÍGY LEGYEN! EZT TÖBBÉ NEM TEHETJÜK!” Tarr felszólítása és a humanitárius válságra reagáló kiállítása nem egyszerűen társadalomkritika vagy politikai állásfoglalás, hanem egy ontológiai probléma felvetése. Álláspontját, amelynek középpontjában az emberi méltóság áll, egész életművén át konzekvensen hangsúlyozza. A kiállítás végén látható interjúból úgy fogalmaz, hogy több mint harminc éves pályafutása során valójában egyetlen filmet készített és az a film az emberi méltóságról szól, hiszen minden embernek, aki a bűntett elkövetésére éppúgy képes, mint a szeretetre, joga van a minőségi élethez. (Gary Pollard interjúja Tarr Bélával a Radio Television Hong Kong számára, 2008.)

A torinói ló (2011). Fotó Tarr Béla jóvoltából

A kiállítás látogatóját, aki a sötét termek sorából kiérve egy kellemes kávézóban találja magát, talán még egy darabig kísérti *Mohamed* harmonikajátéka. Egészen addig, amíg a múzeum ajándékboltjában el nem vonja a figyelmét a Tarr Bélás vászonszatyor és öngyújtó. És ha a látottak után nem is ébred fel mindenki a felelősségérzet, néhányan talán ellátogatnak a kísérőprogramok és filmvetítések egyikére. Már sor került Víg Mihály előadására, a *Werkmeister harmóniák* zenéjének élő bemutatására, a soron következő programban pedig Dana Linssen filmkritikus elemzi Tarr Béla életművét és a mai magyar mozira, többek között a *Saul fiára* (2015) gyakorolt hatását.